

KIERKEGAARD A TÍ DRUHÍ

SØREN AABYE KIERKEGAARD, MIGUEL DE UNAMUNO Y JUGO,
DIETRICH BONHOEFFER, KARL BARTH, WYSTAN HUGH AUDEN

Roman Králik, Martin Štúr, Michal Valčo, Katarína Valčová,
Tibor Máhrik, Martina Pavlíková

2015 Ljubljana

Kierkegaard a tí druhí

Kierkegaard a tí druhí

Roman Králik, Martin Štúr, Michal Valčo, Katarína Valčová,
Tibor Máhrik, Martina Pavlíková

2015 Ljubljana

KUD Apokalipsa, Srednjeevropski raziskovalni inštitut
Søren Kierkegaard Ljubljana

Vedeckí recenzenti

Marie Roubalová	HTF UK Praha, Česká republika
Primož Repar	Srednjeevropski raziskovalni inštitut Søren Kierkegaard Ljubljana, Slovinsko
Peter Kondrla	FF UKF Nitra, Slovenská republika
Ľuboš Török	FF UKF Nitra, Slovenská republika
Lýdia Čechová	FF UKF Nitra, Slovenská republika
Katarína Gabašová	FF UKF Nitra, Slovenská republika

Ljubljana 2015

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

1 Kierkegaard S.

Kierkegaard a tí druhí / Roman Králik ... [et al.]. – Ljubljana : KUD Apokalipsa :
Central European Research Institute Søren Kierkegaard, 2015. – (Posebne
izdaje = Mimo edicij / Društvo Apokalipsa ; 28)

ISBN 978-961-6894-61-6

1. Králik, Roman
277438208

Táto kniha je publikovaná v rámci grantu VEGA: Hľadanie nových spôsobov
interpretácie S. Kierkegaarda vo filozofickom a teologickom kontexte. Číslo:
1/0136/13

Věnováno památce profesora Jara Křivohlavého (1925-2014)

„A pak jsou hvězdy, které září čím dále, tím více.
Søren Kierkegaard k nim bezesporu patří.“

Jaro Křivohlavý¹

¹ <http://jaro.krivohlavy.cz>.

Obsah

Úvod

Roman Králik / 9 /

Divoká husa

Søren Kierkegaard / 13 /

Søren Kierkegaard

Roman Králik / 15 /

Miguel Unamuno

Martin Štúr / 38 /

Dietrich Bonhoeffer

Michal Valčo – Katarína Valčová / 73 /

Karl Barth

Roman Králik – Tibor Máhrik / 116 /

Wystan Hugh Auden

Martina Pavlíková / 143 /

Zoznam autorov / 165 /

Úvod

Publikácia *Kierkegaard a tí druhí* je učebným textom pre študentov humanitných a spoločenských vied. Cieľom tejto vysokoškolskej učebnice je priblížiť študentom nielen dielo dánskeho mysliteľa Sørensa Kierkegaarda, ale aj niektorých ďalších mysliteľov, ktorých inšpirovali jeho myšlienky, odkaz a zápas o pravdu.

Søren Kierkegaard sa dostával do konfliktov so spoločnosťou, ako aj s cirkevnými predstaviteľmi. Vlastná doba ho neuznala. Slávy a uznania sa dočkal až po smrti. Mnohé problémy, ktoré riešil, sa stali zásadne, až kriticky dôležitými oveľa neskôr. Čitatelia našli oporu v Kierkegaardových spisoch až desaťročia po jeho smrti a čoraz intenzívnejšie sú ním oslovovaní i dnes. Dnešná doba, plná výdobytkov modernej vedy a techniky, zaplavuje človeka podnetmi, ktoré sú pre duchovný život bezcenné, alebo škodlivé. Človek žije konzumným štýlom života, ale zákonite zisťuje, že materializmus nestačí. Neustále túži po kráse umenia, spiritualite a filozofii, ktorá by mu pomohla zorientovať sa vo svete plnom neistôt, častých hrozieb teroristických útokov a stupňujúcich sa vojnových konfliktov v rôznych častiach sveta.

V živote Kierkegaarda vidíme, že aj napriek kritike zo strany spoločnosti je veľmi dôležité stáť si pevne za svojim presvedčením. Jeho tvorba sa sústredila na človeka a prežívanie života, ako aj na vzťahy k druhým a k Bohu.

Prvým samostatným filozofom náboženstva a jazyka, umelcom slova, akademikom, politicky a kultúrne aktívnym činiteľom, ktorého Kierkegaard pozitívne ovplyvnil, je Miguel de Unamuno. Spoznal ho už ako vyzretý mysliteľ a literát na prelome 19. a 20. storočia. Zaujalo ho dielo nórskeho dramatika Ibsena, v ktorom našiel ozveny jemu blízkeho agonického hľadania individuálneho a slobodného, a pritom zodpovedného a kritického postoja konkrétneho človeka voči druhému, Bohu, blížnemu a kultúre. Myslením sa mu stal

najbližším: na jednej strane už v ranej mladosti odmietol konformitu a existenčnú istotu otroka i tyrana a na strane druhej sa odvážil povedať áno záväzku, ktorý cítil voči blíznym, Bohu i svetu. Unamuna na Kierkegaarda upozornil dánsky kritik Brandes, autor prvého významného Kierkegaardovho životopisu a šíriteľ jeho myslenia. Unamuno svoj život, talent, energiu, inteligenciu, vzdelanie a vôľu uplatňoval v boji na umeleckom, filozofickom i politickom poli, pričom každému svojmu čitateľovi chcel pomôcť nájsť vlastnú cestu k plnohodnotnému rozvoju svojho potenciálu. Kým žil, jeho nepriateľmi boli všetci nepriatelia slobody, poznania, kritického myslenia a úprimnej lásky k blížnemu, ktorá vyrastá z vlastného utrpenia. Zástancovia „ľahkých a bezbolestných“ riešení a hľadání nepriateľa v tých druhých, sa ho neodvážili kritizovať. Unamuno sa stal terčom ich kritiky až po smrti. Dnes sa mu dostáva spravodlivosti. Spolu s Dostojevským, Kierkegaardom, Nietzscheom a Schopenhauerom, je považovaný za predchodcu silnej vlny existenciálnych mysliteľov, ako boli Sartre alebo Heidegger, avšak bližšie má ku Kierkegaardovi a v istom zmysle i k Dostojevskému, hlavne vo vzťahu k náboženstvu.

Svetová vojna a následne hospodárska kríza vyviedli mnohých z neoprávneného a naivného optimizmu, že pokrok techniky a vedy sám o sebe vyrieši ich existenčné problémy. Málo bolo takých, ktorých nezviedli populistické a extrémistické ideológie, no práve oni nám ukazujú cestu, ktorá dokáže viesť k zmysluplnej budúcnosti. Tu sa sústredíme na mysliteľov, ktorých Kierkegaard ovplyvnil v smere chápania kresťanstva.

Myslitelia ako Dietrich Bonhoeffer, Karl Barth a Wystan Hugh Auden zažili hrôzu svetovej vojny a uvedomili si, že človek sa nachádza v duchovnej a morálnej kríze. Každý z nich reagoval na prelomové udalosti svojím postojom.

Julia Watkinová, britská bádatelka, vo svojej knihe *Kierkegaard* napísala, že Dietrich Bonhoeffer žil presne to, o čom písal Kierkegaard. Bonhoeffer vlastnil Kierkegaardove knihy a neskôr, ako Hitlerov prominentný väzeň, v ťažkých chvíľach povzbudzoval svoju snúbenicu k čítaniu kníh *Choroba na smrť*, *Nácvik kresťanstva*, či *Bázeň a chvenie*. Bonhoeffer bol inšpirovaný predovšetkým Kierkegaardovým konceptom nasledovania. Na druhej strane bol konštruktívne kritický

k jeho jednostranne individualistickým dôrazom definície kresťanstva. Pre oboch však boli základom kresťanstva osobná viera jednotlivca a vzťah k Bohu.

Najvýznamnejší nemecký teológ 20. storočia Karl Barth bol Kierkegaardom inšpirovaný najmä po 1. svetovej vojne, keď si uvedomil krízu viery. Jeho publikácia *List Rímskym*, v ktorej Barth poukázal na Kierkegaardov význam a vplyv na svoje myslenie, sa pre mnohých stala dôvodom, aby začali čítať Kierkegaardove diela. Bartha zaujal Kierkegaardov nekonečný kvalitatívny rozdiel medzi človekom a Bohom. Boh je v nebi a človek na zemi.

Wystan Hugh Auden patrí k najvýznamnejším predstaviteľom anglo-americkej literatúry. Bol brilantným básnikom, prozaikom, dramaturgom a literárnym kritikom, ktorého život a myslenie ovplyvnil dánsky mysliteľ Søren Kierkegaard. Vplyv Sørena Kierkegaarda na jeho tvorbu je markantný od roku 1940, keď z dôvodu Hitlerovho nástupu k moci a prudko silnejúcemu fašizmu v Európe emigroval do Spojených štátov amerických. V USA sa dostal do okruhu bádateľov orientovaných na Kierkegaarda. Bol to napríklad Nicolas Nabokov, Renhold Niebuhr a Paul Tillich. Ústredným motívom Audenovej literárnej tvorby je literárne umenie, náboženstvo a morálka, úzkosť, zúfalstvo, láska, občianstvo a politika, vzťah medzi anonymným, neosobným svetom prírody a jedinečnou ľudskou bytosťou. V roku 1948 získal prestížnu Pulitzerovu cenu v kategórii Poézia za literárne dielo, báseň *The Age of Anxiety* (Vek úzkosti). Báseň bola inšpirovaná konceptom úzkosti Sørena Kierkegaarda.

Všetkých mysliteľov, uvedených v tejto učebnici, spájala inšpirácia prostredníctvom Kierkegaarda a odvaha kriticky sa vyjadrovať k spoločenským udalostiam. Reagovali na beznádej a osamelosť človeka. Človeku chceli dať nádej a riešenie často v skutočne bezvýchodiskovej situácii. Symbolom ich poslania môže byť Kierkegaardov obraz *Divokej husi* v preklade českého prekladateľa a bádateľa Zdeňka Zecpala, ktorej preklad sa nachádza hneď za Úvodom. Kierkegaard v obraze poukázal na dôležitosť osobnosti jednotlivca a rozdielu medzi divokou a krotkou husou. Títo myslitelia dokázali byť „divokými husami“. Dokázali slobodne lietať a ukazovať smer.

Učebný text má jednotnú formu. Na začiatku predstavujeme každého mysliteľa prostredníctvom výrokov, ktoré ho charakterizujú. V časti Život a doba sú zhrnuté hlavné životné udalosti mysliteľov, ako aj charakteristické črty doby. Ďalšou časťou je odkaz jednotlivých mysliteľov pre súčasnosť a predstavenie ich najdôležitejších diel. Prínosom publikácie je preklad originálneho, doteraz nepublikovaného textu jednej z kľúčových prác mysliteľa, ktorú dopĺňa interpretácia a analýza uvedeného textu. Nasleduje vplyv a prijatie mysliteľa. Čitatelia sa na záver oboznámi s bibliografiou, ktorá nielen dotvára celkový obraz o mysliteľovi, ale zároveň ponúka možnosť ďalších inšpiratívnych študijných zdrojov pre poslucháčov vysokých škôl.

Kniha je venovaná najvýznamnejšiemu česko-slovenskému psychológovi a spisovateľovi Jarovi Křivohlavému, ktorý zomrel v decembri 2014.

Profesor Křivohlavý ma osobne povzbudzoval a motivoval v bádani Sørenea Kierkegarda a zároveň recenzoval aj množstvo kníh o Kierkegaardovi. Kierkegaard ho zaujal nielen interpretáciou kresťanstva, ale aj psychologickou analýzou ľudského utrpenia a úzkosti.

V Prahe 8. januára 2015

Roman Králík

Søren Kierkegaard¹

Divoká husa

Obraz

Každý, kdo je jen trochu obeznámen s životem ptačího světa, ví, že mezi husou divokou a husami krotkými je přes jejich vzájemné rozdíly jistý druh porozumění. Když je ve vzduchu slyšet tah divokých hus a krotké husy se přitom drží při zemi – pocítí tyto náhle, že do jisté míry pochopí, co tohle znamená, a tak se zvedají, mávají křídly, kejhají a poletují ve zmateném, nepěkném nepořádku jen těsně při zemi – a tím to končí.

Byla jednou jedna divoká husa. Když se v podzimním čase schylovalo k tahu, začala pozorovat některé krotké husy. Cítila k nim lásku a domnívala se, že by byl hřích od nich odletět; doufala, že je získá, a tak by se mohly rozhodnout ji při tahu následovat.

Ke konci se vmísila na všechny způsoby mezi ně, pokoušela se je vylákat k tomu, aby v letu stoupaly trochu výš a opět trochu výš, aby jí tak pokud možno mohly následovat při tahu, spaseny od tohoto ubohého, průměrného života kolébání se po zemi coby úctyhodné krotké husy.

Na začátku se krotké husy domnívaly, že je to docela zábavné a na divokou husu držely. Avšak brzy byly otrávené z toho, že jí daly své zpropadené slovo, pokáraly ji jako pošetilou fantastku, postrádající zkušenosti a moudrost. A divoká husa si pak, běda, u krotkých hus postupně velice pohoršila, ty pak nad ní stále více nabývaly moci, takže jejich slovo již pro ni něco vážilo – a, summa summarum nabývalo vlivu a dopadlo to nakonec tak, že se divoká husa stala husou krotkou.

V jistém smyslu se dá říci, že to, co divoká husa chtěla uskutečnit, bylo pěkné, ale jednalo se o nedorozumění, ^{a)} neboť krotká husa se

¹ Søren Kierkegaards Skrifter, vol. 25, Journalerne NB26-30, published by Gads Verlag. Copenhagen: Gad's Publishing House, 2008, pp. 401-403.

nikdy nestane divokou husou, zatímco divoká husa se může dobře stát husou krotkou.

Měl-li být onen čin divoké husy nějak chvályhodný, pak si měla především dávat pozor na jedno: aby vposledku uchránila sama sebe; jakmile upozoruje, že krotké husy nad ní nějak nabývají moci – pak pryč odsud, odsud s tahem.

Pro génia platí pravidlo: krotká husa se sice nikdy nestane divokou husou, ale divoká husa se naopak krotkou husou dobře stát může – měj se proto na pozoru!

Křesťansky tomu tak není. Pravý křesťan, jehož duch má nad ním vrch, je zřejmě odlišný od běžného člověka jako divoká husa od husy krotké. Avšak křesťanství učí právě to, čím se člověk v životě může stát. Zde je tedy naděje, že se krotká husa může stát husou divokou. Proto setrvávej u nich, u těch krotkých hus, setrvávej u nich, zaměstnávej se jedním, tedy chtěj je získat pro proměnu – ale pro Boha na nebesích si dávej pozor na jedno: jakmile upozoruješ, že krotké husy začínají nad Tebou nabývat moc, pak pryč, pryč, ven s tahem, aby jsi nedopadl jako krotká husa a nestal ses blaženým v ubohosti.

- a) - Toto je zákon. –
- b) - Být křesťanem přece není původnost ve významu geniality, ale jedná se jen o to, že člověk vznikl, není zde tudíž pýcha exkluzivity, ale rovnost pokory.

Z dánštiny přeložil Zdeněk Zecpal.

Roman Králík

Søren Kierkegaard

„Kierkegaardův hlavní zájem, tak jak jej můžeme sledovat v jeho spisech, byl od začátku do konce křesťanský. Křesťanství mu bylo východiskem, měřítkem a cílem na všech rovinách a ve všech myslitelských i teologických směrech, ať se jednalo o filozofii, její uplatnění v teologii, tak i ve společnosti a v začínajícím se socialismu, a neméně v luterském chápání novozákonní zvěsti. Ve všech spisech, i v začátcích tzv. estetických dílech, odkazoval ke křesťanské, tehdy obecně platné morálce...“¹

Marie Mikulová Thulstrupová

1. Život a doba

V dejinách je len málo filozofov, ktorých osobný život je natoľko detailne popísaný ako v prípade dánskeho kresťanského mysliteľa a filozofa Sørena Kierkegaard. *Denníky*, ktoré písal obsahujú niekoľko tisíc strán a sú v nich zaznamenané jeho názory na spoločnosť, cirkev, rôzne osobnosti a rodinné vzťahy. Napriek tomu je jeho život spojený s mnohými záhadami. Sám „najvýznamnejší filozof Severu“, či „melancholický Dán“, ako mysliteľa prezývajú, sa snažil čitateľa zmiasť svojimi pseudonymami a protirečeniami.²

Søren Kierkegaard sa narodil ako najmladšie zo siedmich detí v Kodani v roku 1813, čiže vo veľmi nepriaznivej pre Dánske

¹ Thulstrupová – Mikulová, M. Doslov. Kierkegaard a „Skutky lásky“. In: Kierkegaard, S. *Skutky lásky*. Brno: CDK, 2000, s. 262.

² Ako napísal Václav Umlauf: „Kierkegaard chce své čtenáře klamat v zájmu pravdy a tuto rozmarnou hru ironie a vtípu není možné plně postihnout v objektivním rozboru.“ Viacej: <http://www.umlaufoviny.com/www/publikace/publikace/Eseje/Kierkegaard.html>

kráľovstvo. Dánsko bolo vtiahnuté do sporov, a nakoľko podporovalo Napoleona, patrilo medzi porazené krajiny. Napriek silnej ekonomike následná námorná bitka s Anglickom 1807-1809 priniesla hlbokú ekonomickú krízu a veľké finančné straty, ktoré vyvrcholili štátnym bankrotom v roku 1813. V roku 1814 stratilo Dánsko územie Nórska, ktoré bolo pripojené ku Švédsku. Napriek zruinovanej ekonomike je toto obdobie (1810-1849) označované ako *Zlatý vek* dánskej kultúry, predovšetkým zásluhou rozvoja v oblasti literatúry, filozofie, divadla a maliarstva.³ V roku 1849 sa Dánsko stalo konštitučnou monarchiou. Na základe negatívnych skúseností s vojnami začalo Dánsko začať od 19. storočia presadzovať neutralitu. Søren Kierkegaard však nepocíťoval finančnú krízu. Jeho otec Michael Pedersen zbohatol a prenajímal domy v Kodani. Skôr ako si vzala Kierkegaardovho otca, bola matka Ane Sørensdatter Lund jeho slúžkou v domácnosti a nemala výraznejší vplyv na výchovu detí. Rozhodujúcu vplyv na chod rodiny mal melancholický, prísny a zbožný otec.⁴ Mladý Søren sa na gymnáziu venoval štúdiu latinčiny, gréčtiny a histórie. Čítal knihy Lessinga, Hammana a najmä Platóna, ktoré sa týkali Sokrata. Neskôr vyštudoval teológiu na univerzite v Kodani (1830-1840), ale viac ako teológia ho zaujímala filozofia a literatúra. V roku 1841 obhájil dizertačnú prácu s názvom *Pojem irónie so stálym zreteľom na Sokrata*.

Počas štúdia v roku 1837 sa stretol s Reginou Olsenovou, ktorá výrazne ovplyvnila jeho tvorbu. S Reginou sa zasnúbili v roku 1840, o 11 mesiacov však svoje zasnúbenie zrušil, čo vo vtedajšej spoločnosti vyvolalo pobúrenie, a Kierkegaard musel čeliť kritike. Ako dôvod Kierkegaard uvádzal v *Denníkoch* svoje rozhodnutie nasledovať Boha. Pred ostatnými však chcel vyzeráť ako ten, ktorý je nezodpovedný. Veľmi zaujímavý je jeho krátky spis *Zvodcov denník*, ktorý je súčasťou diela *Bud'-alebo* a ktorý opisuje vzťah zvodcu

³ Najvýznamnejšie osobnosti: H. Ch. Andersen, C. W. Eckersberg, H. C. Ørsted, A. Bournonville, C. W. Eckersberg, N. W. Gade, N. F. S. Grundtvig, C. F. Hansen, J. P. E. Hartmann, J. L. Heiberg, B. S. Ingemann, S. A. Kierkegaard, F. D. R. Kuhlau, C. Købke, A. Oehlenschläger, K. Rahbek, P. C. Skovgaard, B. Thorvaldsen. Viac pozri: www.gulddalder.dk (obsahuje tiež anglickú verziu).

⁴ Zomrel v roku 1838 ako 82 ročný. Kierkegaard nemusel nikdy pracovať, po smrti otca si financoval svoje vzdelanie a publikácie z otcovho dedičstva.

k mladej dievčine.⁵ Regina sa neskôr zasnúbila s F. Schlegelom, čo Kierkegaard veľmi ťažko niesol a vyrovnával sa s tým najmä v dielach *Bázeň a chvenie* a *Opakovanie*. Vzťah k Regine ovplyvnil nielen interpretácie oboch diel, ale inšpiroval Kierkegarda v koncepte štádií (etické, estetické a náboženské) vo vzťahu k druhému človeku dodal osobný rozmer v dielach *Bud' alebo, Štádiá na ceste životom a Skutky lásky*.

V roku 1845 sa začal spor medzi Kierkegaardom a časopisom *Korzár*.⁶ Príčinou bola L. P. Møllerova kritika Kierkegaardovho spisu *Štádiá na ceste životom*. Kierkegaard na Møllera prezradil, že tajne prispieval do *Korzára*, čím mu znemožnil akademické pôsobenie a dostal sa do konfliktu s ďalším redaktorom M. A. Goldschmidtom. *Korzár* uverejňoval karikatúry, ktoré zosmiešňovali nielen Kierkegaardov vzhľad, ale aj vzťah s Reginou.

Od roku 1846 sa Kierkegaard zamerával na kritiku pokrytectva v kresťanstve. Uvedomoval si úpadok cirkvi, ľahostajnosť a „úradníctvo v cirkvi“. Prišiel do konfliktu s hlavnými predstaviteľmi cirkvi, a to mu prekazilo cestu stať sa kňazom. Stalo sa tak najmä po roku 1850, keď Kierkegaard šiel dať biskupovi Mynsterovi exemplár svojej knihy *Nácvik kresťanstva*. Práve Mynster bol duchovný pastier jeho otca a vzor jeho samotného. Teraz však hlavným objektom kritiky krízy kresťanstva. Kritika vyvrcholila po pohrebe Mynstera v roku 1854. Onedlho zomrel v novembri 1855 aj Kierkegaard vo veku 42 rokov.⁷

2. Filozofický a teologický odkaz

Kierkegaard je všeobecne považovaný za zakladateľa existencializmu. Dôvodom uvedeného tvrdenia je, že ako medzi prvými

⁵ V Berlíne Kierkegaard navštevoval prednášky nemeckého filozofa Schellinga o ktorých sa vyjadruje veľmi pohrdavo. Ako však upozorňuje Marie Mikulová Thulstrupová je Schellingom upozornený na pojem „skutočnosť.“ Viac v Thulstrupová, M. M. Doslov. In: Kierkegaard, S. *Bázeň a chvění. Nemoc k smrti*. Praha: Svoboda-Libertas, 1993, s. 235.

⁶ Satirický plátok zosmiešňujúci významné osoby, do ktorého niektorí redaktori prispievali tajne. *Korzár* sa tešil veľkej obľube, ale ľudia ho nečítali na verejných miestach.

⁷ Viac v: Pavlíková, M. – Štúr, M. Neľahký život Sorena Kierkegarda. In: *Acta Humanitas: časopis pro společenské vědy*, roč. 3, č. 1 (2013), s. 92-103.

v 19. storočí zdôrazňoval otázku bytia, existencie a kládol ju do popredia záujmu filozofie. Kierkegaardove myšlienky boli v opozícii voči vtedajšiemu spôsobu myslenia, najmä Heglovmu špekulatívnemu idealizmu a tiež v opozícii voči povrchnosti dobového kresťanstva. Kierkegaard kládol dôraz na jednotlivca, slobodu rozhodovania a vymanenie sa z davu. Práve jednotlivec a jedine on môže v zámernom akte nasledovania Krista žiť v pravde podľa Božej vôle. „Oproti intelektuálnej, logickej dedukcii, ktorá stavia na pomyselných, ultimátnych princípoch ľudského myslenia, ktoré pomáhajú konceptuálne uchopiť vývojový proces sveta ako dynamiku vzťahu medzi duchom a realitou v jej fyzikálnej a kultúrno-spoločenskej dimenzii, chcel Kierkegaard vyzdvihnúť celkom konkrétnu, osobnú ľudskú individualitu v jej bezprostrednej existencii.“⁸

Kierkegaard ďalej zdôrazňoval, že práve subjektivita je pravda. K pravde sa človek môže postaviť objektívne (vedecky), alebo subjektívne (bytostne, existenciálne). Pre Kierkegarda je podstatný práve subjektívny postoj, pri ktorom je nevyhnutná zanietenosť a vášeň. V tomto postoji, vášni sa zrkadlí náš vzťah k pravde. Z toho vyplýva dôležitosť samotného činu, ktorý je prejavom vášne.

Pre Kierkegaardovu filozofiu je centrom človek – konkrétny jednotlivec, ktorý stojí pred Bohom a zároveň má povinnosť voči všetkým ľuďom (bližným). Kierkegaard odmieta myšlienku davu, myšlienku, že za človeka rozhoduje niekto iný – spoločnosť, cirkev. To je dôvod, prečo Kierkegaard tak ostro vystupoval proti slobodnej tlači, ktorá manipuluje jednotlivca podobne ako kňazi. Média a inštitúcie nivelizujú postoje človeka k pravde. Kierkegaard videl, že za vlastné konanie v spoločnosti absentovala zodpovednosť.⁹ Preto pre neho existovali len jednotlivci, ktorých tak často oslovuje v úvodoch svojich diel. Kierkegaard ďalej zdôrazňoval, že píše bez (kňazskej) autority práve pre jednotlivca, a nie pre dav, ktorý je nepravdou. Jednotlivec musí existovať, byť, žiť slobodne, nie pod tlakom

⁸ Valčo, M. Téma nasledovania Krista u Sørensa Kierkegarda a Dietricha Bonhoeffera. In: *Acta Humanitas – Časopis pro společenské vědy*, 2013, roč. III, č. 1, s. 122.

⁹ Viacej: Pavlíková, M. Pohan vs. Křesťan: Kierkegaardova interpretácia človeka v diele *Křesťanské řeči*. In: *Kierkegaard and Existential Turn. Kierkegaard a existenciální obrat*. Acta Kierkegaardiana – Supplement vol. 4., Králík, R. et al. (Eds.), Toronto: Kierkegaard Circle, Trinity College, University of Toronto, 2014, s.

dogiem, systému, či v nejakom vymedzenom priestore. Znakom jednotlivca je slobodné rozhodovanie sa, voľba stávať sa samým sebou. To bol hlavný Kierkegaardov filozofický odkaz a jeden z hlavných dôvodov konfliktu so známym dánskym kňazom a zakladateľom ľudového školstva v Dánsku – N. F. S. Grundtvigom. Na rozdiel od Kierkegarda, pre ktorého kresťanom môže byť len jednotlivec,¹⁰ bol kresťan pre Grundtviga vždy ako člen cirkvi či zboru.¹¹ Na začiatku svojej tvorby Kierkegaard kritizoval rozprávkára H. Ch. Andersena.¹² Kierkegaard sa postavil proti Andersenovej interpretácii a zdôrazneniu génia, hrdinu, ktorý potrebuje ochranu. Neskôr vyzdvihuje ako hrdinu apoštola, ktorý je ochotný byť prenasledovaný a za pravdu trpieť. Pre Kierkegaardov odkaz je nevyhnutné porozumieť jeho interpretácii Nového zákona, ktorý vnímal doslovne, radikálne a ako základ kresťanstva: „Nový zákon je príručka, pre tých, ktorí majú byť obetovaní.“ (XI, 2A 86).

3. Charakteristika spisov

V tejto časti sa sústredím na krátku charakteristiku týchto Kierkegaardových spisov: *Bud'–alebo* (1843), *Bázeň a chvenie* (1843), *Skutky lásky* (1847), *Nácvik kresťanstva* (1850), *Súdte sami* (1851) a *Okamih* (1854-1855).

Bud'–alebo

Najrozsiahlejší Kierkegaardov spis *Bud'–alebo* sa skladá z dvoch častí. Hlavnou témou knihy je najmä rozpor medzi estetickým a etickým prístupom k životu. Prvý prístup je vedome pôžitkársky, sústredený

¹⁰ Na rozdiel od Kierkegarda, ktorý kládol dôraz na Nový zákon, Grundtvig sa sústreďoval na Živé slovo v Apoštolskom vyznaní. Grundtvig zdôrazňoval objektívnu pravdu, ktorá je zjavená a prístupná, na rozdiel od Kierkegarda, pre ktorého subjektívnu pravdu jednotlivec nachádza prostredníctvom existencie.

¹¹ Na rozdiel od Kierkegarda, ktorý kládol dôraz na Nový zákon, Grundtvig sa sústreďoval na Živé slovo v Apoštolskom vyznaní. Grundtvig zdôrazňoval objektívnu pravdu, ktorá je zjavená a prístupná, na rozdiel od Kierkegarda, pre ktorého subjektívnu pravdu jednotlivec nachádza prostredníctvom existencie.

¹² Kierkegaard reagoval na Andersenovo dielo: *Kun en Spillemand*, (Len fidlikant) z roku 1837. Viac: Kierkegaard, S. *Early Polemical Writings*. Princeton: Princeton University Press, 1990, s. 53-102.